

BELLETEN

Cilt: LXIX

Aralık 2005

Sayı: 256

KÜLTEPE'DE BULUNMUŞ İKİ ANTLAŞMA METNİ*

CAHİT GÜNBATTI

Kültepe-Kaniş kârumunda ortaya çıkarılan ve büyük bir kısmı Asurlu tüccarların ticarî faaliyetlerini ihtiva eden belgeler arasında, seyrek de olsa, son derece önemli tarihî, idarî ve hukukî belgeler de bulunmaktadır. Başta Akadlı Sargon'la ilgili tablet (Kt.j/k 97)¹ olmak üzere, arka arkaya tespit edilen limu listeleri², Mama kralı Anum-Hirbi'nin Kaniş kralı Warşama'ya gönderdiği mektup (Kt.g/t 35)³ ile Harsamna kralı Hurmeli'ye hitaben yazılmış diğer bir mektup (Kt.01/k 217)⁴ ve burada işlediğimiz iki antlaşma metni ilk akla gelen örneklerdir.

Asurlu tüccarlarla yerli yönetimler arasındaki ilişkilere ışık tutan bir kısım tabletlerde, Asur veya Asurlu tüccarları temsil eden bazı kuruluşlarla yerel krallıklar arasında, taraflar arasındaki ekonomik, ticarî, sosyal ve hukukî ilişkileri düzenleyen antlaşmalar yapıldığına dair imâlar yer almasına rağmen, şu anda büyük bir kısmı gözden geçirilmiş tabletler arasında, açık biçimde bir antlaşma niteliği taşıyan bir tablete rastlanmamıştır. Kaldı ki, 1987'de Kültepe'den çok uzakta, Kültepe tabletlerinde bir kârum merkezi olarak geçen ve Asur-Kaniş arasındaki ilk istasyonlardan birisi olan Apum⁵

* Bu makale İngilizce olarak Assyria and Beyond Studies Presented to Mogens Trolle Larsen (ed. J.G.Dercksen). Leiden, 2004, s.249-268'de neşredilmiştir.

¹ Günbatu 1997, s.131 vd.

² Şimdiye kadar Kültepe'de 6 limu listesi bulunmuştur. Bk. Veenhof 2003, s. 3-5, 69.

2001'de bulunmuş olan 6. liste (KEL F=Kt. 01/k 287) üzerindeki çalışmalarım hâlen sürmektedir.

³ Balkan 1957, s.6 vd.

⁴ Bu önemli tarihi mektup yakın bir zamanda tarafımdan neşredilecektir.

⁵ Bk. Günbatu 2002, s.84.

olduğu anlaşılan Tel-Leylan'da, Apum kralı Til-Apnû ile Asur arasında yapılmış bir antlaşmayı içeren, Eski Asurca yazılmış ve Kûltepe Ib'ye tarihlenen bir antlaşma metni ele gemiřtir⁶.

Nihayet 2000 yılı Kûltepe kazılarında beklentilerimiz gerçekleşmiş ve bu kazı mevsiminde bulunan toplam 18 tablet arasındaki Kt.00/k 6 ve 10 kazı env.numaralı tabletlerin birer antlaşma metnini ihtiva ettikleri görülmüştür.

Burada bu tabletlerin tarafımdan neşredilmesi için izin verme ltfunda bulunan Hocam Prof.Dr.Tahsin zg'e şukranlarımı sunmayı bir borç biliyorum⁷.

Antlaşma metinlerinin buluntu yeri ve genel durumları

Kazı Başkanı Prof.Tahsin zg her iki tabletin de 2001 kazılarında ortaya çıkarılan ve 140 tanesi Ib tabakasına ait olan toplam 230 tabletin bulunduğu XLIX/115 pln kareye bitişik L/114 pln karede Ib katında ele geçtiklerini; buluntu yerlerinin gerek mimari yapı, gerekse ortaya çıkarılan arkeolojik buluntular itibariyle dikkati çeken bir özelliklerinin olmadığı bilgisini vermiştir.

Büyük bir talihsizlik, her iki tablet de iyi korunmamıştır.Kt.00/k 6 iki parça hlinde ele geçmiş ve yapıştırılmıştır.Tablet 90 satır yazıyı içermektedir.özellikle n yüz çok kötü durumdadır ve çoğu yerde anlamlı cümleler kurmak mümkün olmamaktadır.Arka yüz daha iyi korunmuştur.6 satır yazı bulunan sol kenarın da büyükçe bir kısmı hasarlıdır.Tablet Kaniş ile Asur arasında yapılmış bir antlaşmayı ihtiva etmektedir.Taraflar *mer Aşur* "Asurlu" ve *mer Kaniş* "Kanişli" olarak belirtilmektedir.

Kt.00/k 10 boyutları ve dört stnlu olması itibariyle Kûltepe için ünik bir tablettir.Tabletin yaklaşık olarak yarısı eksiktir.Bir araya getirilmif

⁶ Eidem 1991, s.185 vd.

⁷ Herhalde bir yanlış anlama sonucu olarak, meslektaşım V.Donbaz neşir izni şaşsıma verilmiş olan bu tabletin fotoğrafını çekerek, üzerinde çalışmış ve Londra'da toplanan 48. Uluslararası Assiriyoloji Kongresine "The Treaty between Anatolia and Assur found at Kltepe" başlığı ile sunmuştur. Bu kongreye katılmadığım için, Donbaz'ın sunduğu bildiri metni elimde bulunmamaktadır. Tabletn okunmasında ve tercümesinde meslektaşımla aramızda mutlaka bazı farklılıklar bulunacağı ve daha önemlisi, iki antlaşma metninin de aynı yerde yayınlanmasının isabeti olacağı düşüncesiyle Kt. 00/k 6'yı da burada işledim.

parçalar da oldukça kötü durumdadır. Hemen hemen tam olarak korunmuş tek bir satırın bile bulunmadığı tablette ancak 124 satır tespit edilebilmektedir. Sık sık tekrarlanan *mer* Aşşur "Asurlu" ve *mer* Hahhim "Hahhumlu" veya *mer* *kārim* Hahhim "Hahhum *kārumu*'ndan kimse" sözlerinden antlaşmanın Hahhum ile Asur arasında yapılmış olduğunu öğreniyoruz.

Kt.00/k 6

(Açık kahve; 15.3 x 7.1 x 3 cm.)

Kaniş ile Asur arasında yapılmış antlaşmayı içeren metinde, Asurluların can ve mal güvenliklerinin sağlanmasına yönelik hükümler ağırlıklı olarak yer almaktadır. Bunlar arasında Asurlu kimselerin taşınır veya taşınmaz mallarının zorla ve ucuza alınamayacağı (st.14-18, 64-68); kayıp mallarının bulunup iade edileceği, bulunmadığı takdirde kaybın tam olarak ödeneceği (st.57-61); öldürülen bir Asurlu için kan parası ödeneceği ve katilin bizzat Asurlular tarafından öldürülerek cezalandırılacağı (st.39-44); Kanişli bir kimseye borçlu olan bir Asurlunun ticari faaliyetlerinin kısıtlanmayacağı ve borçlunun yerine bir başkasının sorumlu tutulmayacağı (st.72-76); Asurlu bir kimsenin angaryadan muaf tutulacağı (st.78-81) gibi hükümler dikkati çekmektedir.

- 1 [x x x (x)]-mì / ^dIM / ší-im šu'-mì-^f x¹
- 2 [DINGIR.MEŠ] ^fKUR¹ Kà-ni-iš^f ^fKUR¹ A-áš-kà-^f ší¹-pá
- 3 [x x x] AB kam¹ / ^{ab}Sú-in / ^fd¹[U]TU¹
- 4 [x x x] ^df Ku¹-ba-ba / [.....]
- 5 [x x] BA¹ e [x x x] ^fe¹ ni [.....]
- 6 [x x]-kà / [x x] KU lu ^fx¹ [.....]
- 7 [x x x x x k]à ^fx¹ BA [.....]
- 8 [.....]
- 9 [x x x x x x] ^fx¹ [.....]
- 10 [x x x x x x] ^fx¹ [x x x x x]-^ftám¹
- 11 [x x] ^fx x¹ [x x x x x x] ^fx¹ -nim
- 12 [x x] šu^f ^fx¹ [x x] ha-^fx¹ [x] ^flu¹ ta-lá-qé-ú-ni
- 13 [x x] x [x x x t] a-lá-qé-ú-ni

- 14 [x x] ku¹ ta¹-[nim x x] ʿx x¹ ra-qá-tím
 15 ʿù ku-sī¹-ú[m x x š] a li-tab-śí-kà
 16 a-na ʿe-né¹-kà [x x x]-ta-ku-ru-ni
 17 i-na e-mu-qé-ʿe lá¹ [t]é-té-ru-ni
 18 a-na š[i-m]i-im / ba-at-qí-im / lá ta-lá-qé-ú-ni
 19 [a-n]a TÚG.[HĪ].A ku-ta-nim / iš-tù ni-is-ha-ú-kà
 20 ʿta¹-lá-q[é-ú-ni] ʿ4¹ TÚG ma-ʿku-hi 2¹ [k]u-ta-ne-en₆
 21 a-na śí-[mì-im ša ma-ku-hi ú] ʿTÚG.HĪ. 1A ku-ta-ni
 22 ta-lá-q[é-ú-ni x] ʿx¹ [x x x GĪN.]TA KÙ.BABBAR
 23 i-na [x x x x x x-tu]m i-nu-mì
 24 [.....] ʿan¹
 25 [.....] ʿú¹-ba-lá-ni
 26 [x x x x] KU¹ 10 ʿx¹ [.....]
 27 [x x x x t]im / ʿlu ta¹ [x x tù-ś]u-ru-ni
 28 [x x x x] / NA₄.GĪN.ZA / [x x]-pì-iš-tím
 29 [šu-ma tá]-áb-šu-um / i-[da-na]-ku-um
 30 [šu-ma lá tá]-áb-šu-um / a-śí-šu / tù-ta-ar-ma
 31 [a-šar ſ]i-bi-šú / ú-ba-al / ú a-ta
 32 [i-na m]a-tí-kà / ra-bi-ú-tím
 33 [ú a-l]i-kà / sú-qá-qí-kà / i-na ma-tí-kà
 34 [ú a-li]-kà / lá tù-ša-ri-[ú]-ni-ma
 35 [i¹-pá¹]-ʿnì¹-šu / ú ʿur-ki¹-šu /
 36 [x x a]-śí-šu ʿx¹ [x G]A¹-šu
 37 [a-na] be-el / a-śí-i-im
 K. 38 [x x]-ni-ma¹ / a-śí-šu
 39 [x-x]-ú-ni / i-nu-mì / da-mu-u[m]
 40 [ša DUMU] A-šùr / i-na a-li-kà
 41 [ú ma-t]i-kà / i-né-pu-šu-ni
 42 [hu-lu]-qá-um / i-ba-śí-ú-ni
 Ay. 43 [a-n]a da-me-e / śí-im-tá[m]

- 44 [ta-d] á-na-ni-a-tí-ma / ni-du-wa-ak-šu
 45 [ša]-[ni¹]-a-am / pu-ha-a [m¹] / lá ta-dá-na-ni-a-tí
 46 [hu]-[lu¹]-qá-am / lu tù-ta-ru-ni / i-nu-mì
 47 [DUMU Kâ-ni]-[i¹š] / ú DUMU ^dA-š[ùr] a¹-na dí-ni-im
 48 [i-li-ku-n]i dí-šu-nu i-na ke-na-tim
 49 [lu ta-dí-na-ni] [a¹-na¹ DUMU¹ a-li-kâ / Kâ-ni-iš
 50 [x x x x x x] šu-ma / DUMU ^dA-šùr
 51 [a-na DUMU Kâ-ni-iš] / i-ta-ah-ba-al
 52 [ú-ša-ra-ma DUMU K]â-[ni-i]š / i-lá-qé
 53 [DUMU ^dA-šùr ur-k] â-t[ám] i-lá-qé / šu-ma
 54 [DUMU Kâ-ni-iš a-n]a DUMU ^dA-šùr
 55 [i-ta¹-[ah-ba-al] ú-ša-ra-ma / DUMU A-šùr
 56 i-lá-qé / [DUMU¹ [Kâ-ni]-[i¹š] / ur-kâ-tám
 57 i-lá-qé-e / šu-ma / be^J el TÚG.HĪ.A hu-lu¹-qá-um
 58 i-na a-li-kâ / ú ma-tí-kâ / i¹ ba^L[š]
 59 ta-šé-e-ma / tù-ta-ar / šu-ma /
 60 lá ta-ta-mar / be^J el¹ hu-lu-qá-e / i-ta-ma-ma
 61 ú a-ta hu-lu-qá-am / tù-ma-lá / a-na É^{bet}
 62 tám-kâ-ri-im / al-ma-tim / DUMU Kâ-ni-iš
 63 ú ha-pi-ra-am / lá tù-šu-ru-ni
 64 a-na É^{betim} SĪG₅ ur-dim SĪG₅
 65 am-tim SĪG₅ [GÁNA¹ SĪG₅ ú ki-ri-im
 66 SĪG₅ / ša DUMU A-šùr / šu-um-šu / e-né-kâ
 67 lá ta-na-ší-ú-ma / i-na e-mu-qí
 68 lá té-té-ru-ni-ma / a-na ur-dí-kâ / lá ta-du-nu-ni
 69 i-na 10.TA¹ pá¹-ra-kâ-ni 1 pá-ra-kâ-nam
 70 ni-is-ha-tí-kâ / ta-lá-qé / šu-ma TÚG
 71 i-na a-bu-lim / i-ša-ba-at TÚG ší-im^J tám¹
 72 i-ta-ba-al / šu-ma DUMU A-šùr / a-na DUMU Kâ-ni-iš
 73 i-ta-ah-ba-al-ma / a-na ma-tim

- 74 *ša-ni-tim / i-ta-[lá-a] k a-pu-hi-šu*
 75 *tám-kà-ra-am ša-ni-a-am / a-hi-a-am*
 76 *ú a-hu-šu / lá i-ša-bu-tù-ni / ha-bu-lá-nam*
 77 *ši-im-tám / lu i-šé-e-ú-ni*
 78 *i-nu-mi / ma-at-kà*
 K. 79 *[a]-na ú-nu-šf-im ta-lá-pu-tù-ni*
 80 *[DU]MU A-šùr šu-um-šu / a-na ú-nu-šf-im*
 81 *ʿlá ta^l-lá-pu-tù-ni / i-nu-mi / i-na a-l[i]-kà*
 82 *ʿša^l dí-tim / ʿa^l-du-ra-ar am-ti[m]*
 83 *[ú ur-dim x x]-ta^l ša ʿDUMU Kà^l-ni^l iš^l*
 84 *[x x DUMU] ʿA-šùr^l šu-um-šu a-du-ra^l ar^l*
 Sk. 85 *[x x (x)] ʿru^l [x x x x x x x] i-na e-mu-q [í lá t] a-ša-ba-tù-[ni
 .....]*
 86 *[x x (x)] šu a^l zi^l [x x x x x] ʿa^l hi ša^l x^l lá^l x^l [DUMU] A-šùr
 [.....]*
 87 *[x x] na-ak-ra^l tí-ni^l ha-ra^l-nam lu tù-šu-ru-ni-a-tí-ni
 [.....]*
 88 *[i-nu]-mi DUMU A-šùr a-na ma-mi-tim ta-du-nu-ni GÍR ú
 šu-ga-ri-[a-im ša A-šùr.....]*
 89 *[x]-ša-ku-nu-šu-ni DINGIR^{lu^u} a-ni-ú-tum be-e[l m] a-mi-ti-kà
 i-dá-gu₅-lu-kà ʿma^l-mì-tum^l / [ša .....LUGAL]*
 90 *GAL Kà-ni-šé-e-im*

Tercüme:

¹⁾ [.....] Adad.....²⁾ Kaniş ülkesinin [tanrıları], Aşkaşıpa dağı, ³⁻⁴⁾ [.....] Sin, Şamaş, [....] Kubaba [.....] ⁵⁻¹¹⁾ [.....]¹²⁾ [.....] alacaksın.¹³⁾ [.....] alacaksın.¹⁴⁻¹⁸⁾ Giyinmen (için) [.....] *kutānum*-kumaşından, [.....] *raqqatum*-elbisesinden ve *kusitum*-elbisesinden, gözüne kestirdiğini(!) zorla alıp götüremeyeceksin (ve) düşük fiyata alamayacaksın.¹⁹⁻²⁰⁾ *kutānum*-kumaşlarını, (ancak) *nishātum*-vergini (ödedikten) sonra alabilirsin. ²⁰⁻²²⁾ [*makūhum* ve] *kutānum*-kumaşlarından (öncelikli satın alma hakkı olarak ancak) ʿ4¹ *makūhum*-kumaşı (ve) 2 *kutānum*-kumaşı

alabilirsin.²²⁻²³) [...x]'er [*şeçe*] gümüşe [.....] ²³⁻²⁷) [.....] getirdiğinde [.....] 10 [.....] serbest bırakacaksın.²⁸) [.....] lapis-lazuli.....²⁹) [Eğer] hoşuna giderse, onu sana satabilir.³⁰⁻³¹) [Eğer] hoşuna gitmezse, sen onun *aşî'um*'unu (ona) iade edeceksin ve o (onu) istediği [yere] götüreceksin.³¹⁻³⁴) Ve sen (onu) büyük ülkende [ve] şehirde; sokağında, ülkende [ve] şehirde serbest bırakmayacaksın.³⁵⁻³⁶) Ondan önce veya sonra [.....] onun *aşî'um*'unu [.....] ³⁷⁻³⁹) *aşî'um*'un sahibi [.....] ve onun *aşî'um*'u [.....] ³⁹⁻⁴⁴) Senin şehirde [veya] ülkende bir Asurlu'nun kanı döküldüğünde (ve) bir kayıp olduğunda, kan parası olarak belirlenmiş miktarı bize vereceksin ve onu (kâtili) biz öldüreceğiz.⁴⁵) (Kâtilin) yerine bize başka birisini vermeyeceksin.⁴⁶) Kayıp (malı da) iade edeceksin.⁴⁶⁻⁴⁹) [Bir Kanişli] ve bir Asurlu mahkemeye [gittiği] zaman, onların kararını doğru olarak [vereceksin].⁴⁹⁻⁵⁰) Senin şehrin Kaniş'ten birisine [.....].⁵⁰⁻⁵²) Eğer bir Asurlu [bir Kanişli'ye] borçlanırsa [o (borçlu) serbest kalacak ve Kanişli] (parasını) alacak.⁵³) [Asurlu (bütün borcu ödendikten sonra)] geri kalanı alacak.⁵³⁻⁵⁶) Eğer [bir Kanişli] bir Asurlu'ya borçlanırsa, o serbest kalacak ve Asurlu (parasını) alacak.⁵⁶⁻⁵⁷) Kanişli (bütün borcu ödendikten sonra) geri kalanı alacak.⁵⁷⁻⁵⁹) Eğer senin şehirde veya ülkende kumaşları kayıp birisi var ise, sen (kumaşları) arayacak ve (onları sâhibine) iade edeceksin.⁵⁹⁻⁶¹) Eğer (kayıpları) bulamaz isen, kayıpların sâhibi yemin edecek ve sen kayıpları tam olarak ödeyeceksin.⁶¹⁻⁶³) Bir tüccar veya dul bir kadının evine bir Kanişli'nin veya bir göçebenin (*hâpirum*) girmesine izin vermeyeceksin.⁶⁴⁻⁶⁸) Bir Asurlu'nun iyi bir evine, iyi bir kölesine, iyi bir cariyesine, iyi bir tarlasına, iyi bir bahçesine göz dikmeyeceksin ve zorla almayacaksın ve kölene (kendi vatanına) vermeyeceksin.⁶⁹⁻⁷⁰) Her 10 *parakannum*-kumaşından 1 *parakannum*-kumaşını sen *nishâtum*-vergin (olarak) alacaksın.⁷⁰⁻⁷²) Eğer kumaş (*nishâtum*-vergisi ödenmeden!) şehir kapısından içeri alınır, kumaş belirlenmiş fiyatta olacak.⁷²⁻⁷⁶) Eğer bir Asurlu bir Kanişli'ye borçlanırsa ve o başka bir ülkeye giderse, onlar başka bir tüccarı, yabancı bir kimseyi veya onun kardeşini onun (Asurlu'nun) yerine (sorumlu olarak) tutmayacaklar.⁷⁶) Onlar (alacaklılar) belirlenmiş borç (için) borçluya dâva açacaklar.⁷⁸⁻⁸¹) Senin ülkende (birisini) devlet hizmeti (*unuşşum*) için çağırıldığında, bir Asurlu'yu hizmet için çağırılmayacaksın.⁸¹⁻⁸⁵) Senin şehirde bir davada Kaniş'ten bir cariyenin [ve bir kölenin] özgürlüğü [.....] zaman, bir Asurlu [.....] özgürlüğü [.....] zorla almayacaksın.⁸⁶) [.....] Asurlu [.....].⁸⁷) [.....] sen (önceki kararı!) iptal edeceksin (ve) yolu bizim için serbest bırakacaksın.[.....] ⁸⁸⁻⁸⁹) Sen bir Asurlu'ya yemin almak

için emir verdiğinde [o tanrı Aşşur'un] hançeri veya *şugaria'um*-amblemi (önünde) [yemin edecek.....] onu koyacaklar.⁸⁽⁹⁰⁾ Senin yemininin beyleri (olan) bu tanrılar sana bakacaklar.Kaniş'in büyük kralı [.....] 'nın (antlaşma üzerine) yemini

Açıklamalar:

Tabletin başlangıcında, Tel Leylan antlaşma metninde olduğu gibi, bazı tanrı adlarının sayıldığı görülmektedir (st.1-4).Burada isimleri korunmuş olan Adad, Sin, Şamaş gibi tanrılar arasında, eğer doğru okuyorsak, Anadolu kökenli bir tanrı olan Kubaba'nın yer alması ilginçtir.

St.2) Aşkaşıpa dağ adını Hititçe metinlerden tanıyoruz (del Montet-Tischler 1978, s.47).Dağın büyük tanrılarla yan yana anılması onun tanrılaştırıldığına açık ifadesidir⁸.V.Haas'ın Aşkaşıpa'nın Erciyes dağı olduğu hakkındaki görüşü (1994, s.614) burada doğrulanmaktadır.

Ön yüzün devamı satırlarındaki kelime kalıntularından çeşitli kumaş cinsleri, lapislazuli ve *aşium* hakkında hükümler bulunduğu anlaşılmaktadır.

St.39-44) Anadolu'da cinayete kurban giden Asurlular'ın yakınlarına *dāmum* "kan parası" ödendiğini biliyoruz.⁹ Buradaki, cinayet işleyen kimse-nin Asurlulara teslim edileceği ve kâtilin bizzat onlar tarafından öldürüleceği kararı (krş.Kt.00/k 10 IV:15'-21') ile, Kt.n/k 794'deki (bk.s.17) ⁷....*şu-ma* ⁸ *da-mu i-na ma-ti-kâ* ⁹ *i-ta-áb-ší dá-i-ki* ¹⁰ *lu ta-du-nu-ni-a-ti-ma* ¹¹ *lu ni-du-ku* "Eğer senin ülkende kanlı (cinayet) meydana gelirse, sen, katilleri, öldürmemiz için, bize teslim edeceksin." ifadesi arasındaki paralellik dikkati çekmektedir.

dāmam epāšum "kan dökmek" ve *ana dāmim tadānum* "kan parası olarak vermek" tâbirleri bağlamında geçen *šimtum* "sâbit (miktar)" sözü kan parası olarak ödenecek gümüş miktarının taraflar arasında belirlenmiş olduğunu göstermektedir.

St.62) *al-ma-tim: almattum* "dul kadın" kelimesi Kt.92/k 336'da da geçmektedir: ²⁹ *lu al-ma-tum* ³⁰ *ú-ni-tum / a-na-ku* (Bayram 2000, s.42).

St.63) Kt.00/k 10, II:11'de geçen *hāpirum*'a CDA 106b'de "(class of) vagrant" anlamı verilmiştir.Bu kelime OİP 27, 5:9'da (bk.Dercksen 2001,

⁸ Bu konuda bk. Van Gessel 1998, s. 51-52.

⁹ Kan parasının söz konusu edildiği bazı Kültepe metinleri için bk. Çeçen 1998, s. 292 vd.

s.43) ve KEL A'da (Kt.92/k 193) 49. *limun*'un unvanı olarak geçmiştir (Veenhof 2003, s.7).

St.79, 80-81) *ana unuššim lapātum* tâbiri, *unuššum* "(state service)" (CDA 423 b) anlamı bağlamında, "(birisini) devlet hizmeti için kaydetmek" karşılığında kullanılmıştır¹⁰.

St.89) Bu satırdaki kırık kısımda antlaşmayı onaylayan Kaniš kralının adının yazılı olduğu anlaşılmaktadır.Eski Asurca tabletlerde *rubā'um rabium* "büyük kral" unvanı ile geçen iki kral tanıyoruz.Asur kolonilerinin geç (Ib) safhasında hüküm sürmüş olan bu krallar Zuzu ve Anitta'dır:

Kt.j/k 625 (Donbaz 1989, s.84): ²⁴ *i-qā-tí Zu-zu* ²⁵ *ru-ba-im GAL* "Büyük kral Zuzu'nun onayı"

Kt.89/k 369 (Donbaz 1993, s.143): ¹ *KİŞİB Zu-zu LUGAL GAL ša A-la-ah-zi-na*" Alahzina'nın büyük kralı Zuzu"

OİP 27, 49A: ²⁴ .... *i-qā-tí* ²⁵ *A-ni-ta ru-ba-im GAL*^{im} "Büyük kral Anitta'nın onayı"

2001 kazılarında ele geçen Ib tabletleri arasında, Kalia adlı kimsenin "beyim" diye hitap ettiği Hudarlanı'ye yazdığı iki mektup bulunmaktadır (Kt.01/k 219, 297)¹¹. Bu mektuplarda, kralın ismi verilmeden, *ru-ba-um /im /am GAL* veya *LUGAL GAL* yazılışı ile toplam sekiz yerde "büyük kral" sözü geçmektedir.Kral Zuzu ve *rabi simmiltim* "merdiven büyüğü" İstar-ipra'nın onayını taşıyan bir Ib tabletinde (Hecker-Kryszat-Matouš 1998, I 839:1) Hudarlanı'nin *rabi urdē* "köleler âmiri" olduğunu öğreniyoruz.Anlaşılan Kt.01/k 219 ve 297'de bahsedilen "büyük kral", Zuzu idi.Alişar tableti (OİP 27, 49 A) dışında, Kültepe tabletlerinde *rubā'um rabium* "büyük kral" unvanı ile tanıdığımız tek kralın Zuzu olması, metinde isminin bulunduğu yer kırık olan Kaniš'in büyük kralının da Zuzu olabileceğini düşündürmektedir.

¹⁰ *unuššum* V.Donbaz tarafından işlenmiş iki Kültepe tabletinde (Kt. r/k 15: 9-10, 13-14; Kt. 89/k 383: 28), sadece Eski Asurca metinlerde geçen ve anlamı CDA 434 a'da (an object) olarak açıklanmış olan (*w*) *arhālum* kelimesi ile bağlantılı olarak geçmiştir. Bk. Donbaz 1989, s. 78-79; 1993, s. 134-135.

¹¹ Bu mektuplar Hurmeli'ye gönderilmiş mektubu neşredebizimiz kitapta işlenecektir.

Kt.00/k 10

(Kiremit renkli; 14.3 x 15 x 4.7 cm.)

Metin Hahhum ile Asur arasında yapılmış antlaşmayı içermektedir.Önemli bir kısmı eksik ve hasarlı olan tabletin özellikle I.sütunu çok kötü durumdadır. II.sütunun korunan kısmında, Asurlu kimse-ler hakkında verilecek kararların adil olması gerektiği; bir Asurlu'ya âit geminin baturılması durumunda, geminin taşıdığı malın tamamının ödeneceği vurgulanmaktadır.III.ve IV.sütunun önemli bir kısmında çeşitli memurların alacakları kumaşlar ve altın¹ için ödeyecekleri para ve ödenecek *nishātum*-vergisi hakkında kararlar yer almaktadır.IV.sütunda, 00/k 6:39-44'de de okuduğumuz gibi, öldürülen bir Asurlu için kan parası ödeneceği ve kâüllerin bizzat Asurlular tarafından öldürülerek cezalandırılacağı vurgulanmaktadır.

- Öy. I 1 [.....]
 2 [.....]
 3 [.....-a] *ni*
 4 [.....]-*šu*
 5 [.....] *lá tû-ta-ma^Jx¹-ni*
 6 [.....] ¹ *x¹-ra-tim*
 7 [.....] ¹ *x¹-at tû-hu^Jum¹*
 8 [x x x x] / ú DUMU *kâ-ri-i* [m]
 9 [*Ha-hi-im*] *ú-šé-ru-bu-ni*
 10 [x x]^J *kâl-ni* / *a-pu-ùh* / *ha*-[x-x]
 11 [x-k] *am¹* / *lá ta-ša-ba-ta-ni*
 12 [(x)] *É^{ta-üm}* / *lá tû-ša-ba-ta^Jni¹*
 13 [*ša u*] *r-dim* / ¹ *am¹-tim* / GU₄ / ANŠE
 14 [*šé¹-n*] *i¹-im* / *mî-ma ú-nu-tim* /
 15 [*ša*] *kâ-[n]-im* / *ra-dí-e-ku^Jnu¹*
 16 [x x x] / *lá tû-ša^Jha¹-za-[ni]*
 17 [x]^J *x-x¹-ku-ni* / ¹ [*ša*] [DUMU] *kâ^Jri-im¹*
 18 [x]^J *x-i¹* BA *an* [x x x x]-*im*

- 19 [x x¹ lá ú^fBA¹-an¹ / ú [x x]
 20 [x] [x x kâ ru¹] [x x x-m] a
 21 [x x x x] [x¹] [.....]
 22 [x x x x] [x¹] / ša [x x x x] x
 23 [x x] [x¹ i-na] [a¹-[li-ku-n]u
 24 [Ha-hi-im] ú ma-tí-ku-nu / [x x x]-ra-ni
 25 [DUMU A]-šûr šu-um-[š]u / k[ă x x x] [x¹]
 26 [x x] ša [É^a-šu] / [x x x x]
 27 [x-x]-[li-x¹] / ú lá [x¹] [x x x]
 28 [x (x)]-im / a-nim / [DUMU A-šur]¹
 29 [ú] DUMU kâ-ri-im [Ha-hi¹-im
 30 [x x] [x / an¹ li [i¹- [x]

(devamı kırık)

- II 1 ni-ki-iš-tám / mi-ma / a-na DU[MU A-šur]
 2 šu-um-šu / ú <DUMU> kâ-ri-im / Ha-hi-i[m]
 3 [ší-b]u-tí / ra-dí-ku-nu / a-ma-tí-k[u-nu]
 4 [İR]^{di}-ku-nu / ú DUMU Ha-hi-im
 5 [lá ta-ša-ba¹-ta-ni / dí-in ri-<ik>-sâ-tim
 6 lá ta-dí-n [a-n]i / ki-ma dí-in / <DUMU> Ha-hi-im
 7 [i¹-na ke-na-ti[m] / ta-di-na-ni /
 8 [dī¹-in DUMU A-šur / [šú¹-um-šu / š[a¹ am-t]im
 9 wa¹ar¹-dim / ú DUM[U k]â-ri-[im Ha-h]i-im
 10 i-n[a] ke-na-tim / lu [ta¹-d[i-na]-ni
 11 ša [ha]-[pí¹-ri-im / i-na sá¹ar¹-tim ú lá-mu-[t]im
 12 lá [tù¹-ša-ha-za-ni-ma / i-[I]i-pá-am
 13 lá ú-ṭa-bu-ú-ma / ú¹ nu¹-tám / lá ú-ha-lu-qú-ni
 14 i-li-pu-um / li-iṭ-b[u-m]a / i-na na-ri-im
 15 SÁ.TU^c-ku-nu / ú ma-tí-ku-nu [m]i-ma hu-lu-qá¹um¹
 16 ša i-ha-li-qú-ni / [a-dí¹-i / [eb¹-li-im ú
 17 sí-kâ-tim / ga¹am-li¹-im / [ú¹] [m]i-ma / šu-[um-š]u

- 18 *lu tû-ma-lâ-a-n* [i x x x (x)] 'x¹ [x x]
 19 *li-bi-ku-nu* / 'i^š-û' / x x x¹ k[â'-rî'-i] m' / *Kâ-ni-i^š^{ki}*
 20 DUMU *A-šur* / *šu-um-šu* [x x x x x-k] ä-'x¹
 21 'ú <DUMU> *kâ-rî'im* / *Ha^f hi-im¹* / [x x x (x)] BA' BA' [x x]
 22 'x x x¹-ZÎ-ZÎ-*lu-um* / [x x x]-*am*-'x¹
 23 'ú' *šî^l-ha-ar a-wi-l[im]* / [x x x] 'šî rî'¹[x]
 24 'ša¹ *be-lî-šu* / *lu KÛ.BABBAR* [lu KÛ.GÎ]
 25 *i-lâ-qé-ú-ma* / a-n[a.....]
 26 É ^{bé-ta-at} / ra- [.....]
 27 a-na 'KÛ.BABBAR KÛ¹.GÎ / [.....]
 28 [x x x x x m]a' / [.....]

(devamı kırık)

Ay.III (başlangıcı kırık)

- 1' [x x tû-uš]-*ta-ma-ra-[ša-ni]*
 2' [i-na a]-'lî¹-*ku-nu* / *Ha-hi-i[m]*
 3' [tû-uš-t]a-*ma-ra-ša-ni* / a-na [x]-'x¹
 4' [x x (x)] / *lu tû-uš-ta-ma-[ra-š]a-ni*
 5' [i-n]u-mi / İLLAT^{um} / *iš-tù A-[lîm^{ki}] A-šur*
 6' [e]-*li-a-ni* / *iš-tù 51* / *me-at*
 7' [ANŠE.]HÎ.A / *sé-er-dim* / ú 'šé¹-[x]-*iš*
 8' [x x]-*a-ni* / 5 TÚG *ku-ta-ni* / *mu-šî-ú-um*
 9' [i-lâ-qé-m]a / 7 LÁ 1/3 GÍN.TA KÛ.BABBAR
 10' [i-ša-qal] / 2 TÚG.HÎ.A / *ha-tù-nu-um*
 11' [i-lâ-qé]-*ma* / 91/3 GÍN.TA KÛ.BABBAR
 12' [i-ša-qal] / 1' TÚG *ši-na-hi-lu-um i-lâ-qé-ma*
 13' [x x GÍN] KÛ.BABBAR / *i-ša-qal* / e TÚG.HÎ.A
 14' [ku-ta-ni] a-*bar-ni-e-im* / *ku-sî-t[im]*
 15' [x x x]-*šu* / a-na *nî-is-ha-tî^f ku^l-[n]u*
 16' [x x] 'nî¹ [x x] x *šu sé iš-tí* 'x¹ [x]

- 17 [.....]-*tám* / *a-na* ¹*ni*¹-[*is*]-*ha-tí-ku-nu*
 18' [..... *m*] *a* İLLAT ^{um}
 19' [.....] *e sú* ¹*x*¹ [*x*]
 20' [.....*mu-ş*] *í-ú-um*
 21' [*i-lá-qé-ma* / *x* GÍN.TA K] Û.BABBAR *i-ša-qal*
 22' [.....] *ša* AN.NA
 23' [.....] *x* / *mu-şí-ú-um*
 24' [.....] 5 ŠE AN.NA
 25' [.....] ¹*x*¹ AN.NA / *kâ-ni-ku-um*
 26' [*i-lá-qé-šu-ma i-ş-t*] *í Tí-me-el-ki-a-e-im*
 27 [ú' B] *a'-ad-na-e-im*
 28' [*ta'*]-*na-ki-ra-ni* / *lá ta-qá-bi-[a-ni]*
 29' [*x x*]-*ma* / *a-na* ¹*x x x*¹
 K. 30' [*x x*] *x* / *lá ta-lá*¹ [*qé*]
 31' [DUMU A]-¹*şur*¹ *şu-um-şu* / *a*¹ *şar*¹
 32' [.....]
 33' [.....]
 34' [.....]

IV (başlangıcı kırık)

- 1' [*x* TÛG'.Hİ'.A'] ¹*mu-şí*¹-[*ú-um i-lá-qé-ma*]
 2' [*x* GÍN.T]A KÛ.BABBAR *i-ša-[qal x x x x]*
 3' [*ha'-tî*]-*nu-um* / *i-lá-qé-*¹*ma*¹ [*x* GÍN.TA KÛ.BABBAR]
 4' [*i*]-¹*ša-qal*¹ / ¹*x*¹ [*x*] ¹KÛ.Gİ¹ [*şí-na-hi-lu-um*]
 5' [*i-lá-qé-ma*] / 6' ¹GÍN.TA¹ [KÛ.BABBAR *i-ša-qal*]
 6' [ANŞE.Hİ'.]A / *sé-er-[dim.....ša a-na]*
 7' ¹*li*¹-*bi* ¹A-*lim*^{ki} / *e-li-*¹*ú*¹-[*ni x* GÍN.KÛ.BABBAR *a-na*]
 8' *ni-is-ha-tim* / *mu-şí-ú-*¹*um*¹ [*i-lá-qé-ma*]
 9' ¹*a-na*¹ ANŞE.Hİ'.A / *ša* KU-*ul*¹ *x*¹-[*x*]
 10' [*x*]¹ *na*¹ *x*¹ / *li-bi* [.....]

- 11' [x x]-bi_ı 5 ŞE.TA [.....mu-ŝ]ı[ú]-um
 12 [a]-na / ıANŐE^ı.HıA / x [.....]
 13 [x x x (x)]-im / [x x x x A]N.NA
 14 [x x] ıbi^ı-rı^ı-im^ı / mu-ŝı-[ú]-um-ma / i-lá-qé
 15 ma-[x]-ká ıx^ı [đu-ma] / hu-lu-qá-ú-um
 16 ú [da]-ı mu^ı-ú / [i-na] a-li-ku-nu / Ha-hi-im
 17 SÁ.[TU^e]-ı ku-nu^ı / ú ma-tı-ku-nu / i^ı ba^ı ıŝ
 18 da-me / lu ıik-ká-ŝa^ı-da-ni /
 19 ú a-wi-le-e / [ša da]-me-đu [/ e]-pu-đu-ni
 20 [a-qá]-tı-ni / lu t[a-da]-na-ni-ma
 21 lu [nı]-ı du^ı-wa-[ak] ú / hu-lu-qá-e
 22 i-n[a ke]-na^ı tím^ı / lu tı-ta-ra-ni
 23 iŝ-t[ú u_ı]-mı-im a-nim / a-dı-i / ba-al-tá-tı-nu-ni
 24 ığu^ı-ma^ı a'-wa^ı-tum / i-na ba-ri-tı-ku-nu
 25 ba-ri-tı / <DUMU> ká-ri-im / Ha-[hi-im ú] ıDUMU A-đu^ı
 26 ığu-um^ı ığu / e-li-tım / ú [wa-ri-tım]
 27 [i-n]a ke-na-tım / İGı ıx-tım^ı [.....]
 K. 28 lu [t]ú^ı-ká-lá^ı-ni / i-na pu-úz-ri-[im]
 29 [i-na É.]GAL^ı-ku-nu / i-na pá-ri-iŝ-tım
 30 [lu x] ıx x^ı-BA-ni / na-gı-ra-ıam^ı
 31 [i-n]a a-li-ku-nu / Ha-hi-im
 32 ıú^ı ma-tı-ku-nu / [tı^ı]-ŝa-sa-a

(sol kenar tahrip olmuŝ)

Tercüme:

I. ¹⁾ [.....] ²⁾ [.....] ³⁾ [.....] ⁴⁾ onun [.....] ⁵⁾ Siz yemin etmeyeceksiniz [.....] ⁶⁾ [.....] ⁷⁾ [.....] geriye kalanlar^ı ⁸⁻⁹⁾ [.....] ve [Hahhum] kárumu'ndan birisi ithal edecek. ¹⁰⁻¹¹⁾ Siz [.....]ın karşılığında alıkoymayacaksınız. ¹²⁾ Siz evlere el koymayacaksınız. ¹³⁻¹⁶⁾ Siz hizmetlilerinize, kárum'un bir kölesini, cariyesini, sığırını, eŝeğini, koyununu^ı (veya) herhangi bir malını [almaları için] emir vermeyeceksiniz. ¹⁷⁾ [.....]

kārumu'ndan [birisinin .....] ¹⁸⁾ [.....] ¹⁹⁾ ..... ²⁰⁾ ..... ²¹⁾
 [.....] ²²⁾ [.....] ²³⁻²⁴⁾ Şhriniz [Hahhum]'da ve ülkenizde..... ²⁵⁾
 Herhangi bir Asurlu [.....] ²⁶⁾ [.....] onun evi [.....] ²⁷⁾ [.....] ve
 [.....] ²⁸⁻³⁰⁾ Bu [.....] bir Asurlu [ve] Hahhum kārumu'ndan birisi
 [.....].

(devamı kırık)

II ¹⁻⁵⁾ Herhangi bir Asurlu veya Hahhum kārumu'ndan birisi hakkında hizmetilerinizin, cariyelerinizin, kölelerinizin veya Hahhumlu (diğer) birisinin şahitliğine (dayanarak) siz karar almayacaksınız. ⁵⁻⁶⁾ (Önceki¹⁾ kararlara (da dayanarak) hüküm vermeyeceksiniz. ⁶⁻⁷⁾ Hahhum (yasalarının) hükmü gereğince doğru karar vereceksiniz. ⁸⁻¹⁰⁾ Herhangi bir Asurlu'nun, cariyenin, kölenin ve Hahhum kārumu'ndan birisinin kararını doğru olarak vereceksiniz. ¹¹⁻¹³⁾ Yalan(cı) ve kötü olan bir göçebeye (*hāpirum*), (bir Asurlu'ya ait olan) gemiyi batırması ve yükünün kaybına sebep olması için emir vermeyeceksiniz. ¹⁴⁻¹⁸⁾ (Eğer) sizin kırılık bölgenizde veya ülkenizin (diğer bir yerinde) nehirde bir gemi batarsa, kaybolacak malı (ve gemiye ait), ip ve kıvrık kazıklara varıncaya kadar, her şeyi tam olarak ödeyeceksiniz. ¹⁸⁻¹⁹⁾ [.....] kalbiniz [.....]. ¹⁹⁻²⁰⁾ Kaniş kārumu'[ndan¹] bir Asurlu [.....] ²¹⁾ Ve Hahhum kārumu'ndan birisi [.....] ²²⁾ [.....] ²³⁻²⁵⁾ Ve adamın uşağı [.....] onun sahibinin [.....] ya gümüşü [ya da altını] alacaklar ve [.....] ²⁶⁻²⁷⁾ Evler [.....] gümüş (ve) altın için [.....] ²⁸⁾ [.....]

(devamı kırık)

Ay.III. ^{1')} [.....] siz kendiniz çaba göstereceksiniz. ²⁻³⁾ Şhriniz Hahhum'[da] (da) siz kendiniz çaba göstereceksiniz. ³⁻⁴⁾ [.....] için siz kendiniz çaba göstereceksiniz. ⁵⁻⁸⁾ Asur şhrinden bir kervan geldiği zaman, yüklü 5100 [eşekten.....]. ^{8'-10')} 5 parça *kutānum*-kumaşını *mūşium*-memuru [alacak] ve her parça için $62/3$ *şeql* gümüş [ödeyecek]. ^{10'-12')} 2 parça kumaşı *hatunum*-memuru¹ [alacak] ve her parça için $9 \frac{1}{3}$ *şeql* gümüş [ödeyecek]. ^{12'-13')} 1¹ kumaşı *şinahilum*-memuru alacak ve [x *şeql*] gümüş ödeyecek. ^{13'-15')} [*kutānum*]-kumaşlarından başka, Abarna-kumaşı (ve) *kusitum*-elbisesi [.....]. ^{15-16')} *nishātum*-verginiz olarak [ödeyeceksiniz¹ .....] ^{17-19')} [.....] *nishātum*-verginiz olarak [.....] ve kervan [.....]. ^{20'-21')} [.....*mūşium*-memuru [alacak ve her parça için x *şeql*] gümüş ödeyecek. ²²⁻²⁴⁾ [.....] kalayın [.....] *mūşium*-memuru [alacak]. ^{24'-25')} 5 *uttet* kalayı

[alacak'].^{25-26'} kalayı *kānikum*-memuru [alacak].^{26-28'} [Eğer] siz Timelkia kralına [veya] Badna kralına düşman olursanız, siz (şöyle¹) söylemeyeceksiniz: ^{29-30'} [.....] için [....] almayacaksınız. ^{31-34'} Bir Asurlu [istediği¹] yere [gidecek'.....].

IV. ^{1-2'} [x *šeqel* altını¹] *mūšium*-memuru [alacak ve her *šeqel* için x *šeqel*] gümüş ödeyecek. ^{2-4'} [x *šeqel* altını¹ *hatu*] *num*-memuru alacak ve [her *šeqel* için x *šeqel* gümüş] ödeyecek. ^{4-5'} [x *šeqel* altını *šinahilum*-memuru alacak ve her *šeqel* için] 6¹ *šeqel* [gümüş ödeyecek.] ^{6-8'} Yüklü [eşekler] şehir (Asur) merkezine vardıklarında, *mūšium*-memuru *nishātum*-vergisini [olarak x *šeqel* gümüş alacak] ^{9'} Eşekler için [.....] ^{10'} .....[.....] ^{11'} [.....] her bir [.....] 5 *uuttet* [..... *mūšium*-memuru ^{12'} eşekler için [.....] ^{13'} [.....]] kalayı¹ ^{14'} [.....] *mūšium*-memuru alacak. ^{15-18'}.....[Eğer] sizin şehriniz Hahhum'da, kırılık bölgenizde veya ülkenizin (diğer taraflarında) bir kayıp veya kan (cinayet) var ise, kan parası alacaksınız. ^{19-22'} Ve onu (Asurlu'yu) öldürmüş olan adamları bize teslim edeceksiniz ve (onları) biz öldüreceğiz ve siz kayıpları doğru olarak iade edeceksiniz ^{23-28'} Bugünden itibaren yaşadığımız sürece, eğer¹ kendi aranızda (ve) Hahhum *kārum*'undan birisi ile yukarı (Anadolu'ya) gelen veya [aşağı (Asur'a) inen] herhangi bir Asurlu arasında hukukî bir mesele¹ (çıkarsa karar), [tanrı(lar).....] huzurunda doğru olarak (vereceğinizi) aklınızda tutacaksınız. ^{28-30'} [Siz] sarayınızda gizli olarak (yapacağımız) özel bir toplantıda [.....] ^{30-32'} Şehriniz Hahhum'da ve ülkenizde teşrifatçıya bir ilan yayınlatacağız.

(kırık olan sol kenar da muhtemelen yazılı idi)

Açıklamalar:

I:

İlk dört satırın tamamen kırık olduğu bu sütunda, st.12-16 dışında, yer yer okunabilen kelimelerle anlamlı cümleler kurmak mümkün olmamaktadır.

00/k 6'daki "senin şehrinde" ve "senin ülkende" sözleri burada ve sonraki sütunlarda, belki Hahhum kralı yanında kraliçe veya kralın oğlunu da ifade etmek üzere *-kunu* 2.ş.h.çğ.zamir ekiyle geçmektedir (I, 23-24; II, 15; III, 2; IV, 16-17, 31-32).Keza ilgili isimler de çoğu kere *-kunu* zamir ekiyle sonlanmaktadır.

II:

St.1) *nikištum* “karar” kelimesine sadece Eski Asurca metinlerde rastlanmıştır¹². Veenhof 1995, s.330-331’de bu kelime üzerinde durulmuştur.*nikištam*.....*šabātum* “karar almak” olarak anlaşılmalıdır.

St.12) *ilippum* “gemi / kayak”: 12-15.satırlarda yazılanlar, Asurlu tüccarların Fıratı geçmek için gemi veya kayıklar kullandıklarını açıkça göstermektedir.OİP 27, 58’de kiralanan gemiler için yapılan ödemelerden söz edilmektedir: ¹⁸ 1/3 *ma-na* URUDU *ig-ri i-li-pi-im* ..... ²⁰ 5 *ma-na* URUDU *ig-ri* ³⁰ *i-li-pi-im ša té-bi-ra-ni* “1/3 mina bakır bir geminin kirası ... 5 mina bakır (nehri) geçecek olan bir geminin kirası (için)”

St.16-18) Bir geminin batırılarak taşıdığı malların yağmalanması durumunda zararın ödeneceği kararı ile bağlantılı olarak geçen *eblum* “ip” ve *sikkatum* “kazık, çivi” kelime çifti (st.16-17), önce E.Bilgiç¹³, daha sonra da S.Çeçen-K.Hecker¹⁴ tarafından işlenmiş olan Kt.n/k 794:1-2’de de geçmektedir.Meslektaşlarımız bir antlaşma izlenimi bıraktığını ve aslında içeriği geniş bir belgenin devamı olduğunu söyledikleri Kt.n/k 794’ün başlangıç satırlarındaki ¹⁾ *i-na ma-ti-kâ / eb-lu-um* ²⁾ *si-kâ-tum / mi-ma hu-lu-qâ-e ša* DUMU *A-šûr lá i-ba-šî-ú* cümlesini, “<Eğer> ip (ve) kazıklar senin ülkende (ise), Asurlu bir kimsenin herhangi bir kaybı olamaz” şeklinde tercüme etmişlerdir.Anlaşıldığı üzere, “ip” ve “kazıklar” mecazî anlamda değerlendirilmiş ve bu iki terim ülkede güvenliğin sağlanmasında bir otorite olarak algılanmıştır¹⁵.

17.satırdaki *adi eblim u sikkatim* ibaresini tâkiben geçen ve Eski Asurca metinlerde ilk defa burada rastladığımız *gamlum* için lügâtlerde “hooked or curved staff” (CAD G, 34) ve “bent-stick (as projectile), throwing-stick” (CDA, 89 b) anlamları verilmiştir.İlgili cümleden *eblum* ve *sikkatum* kelimelerinin asıl anlamlarında kullanıldıkları açıklanmaktadır. Herhalde nehir korsanlarının yağmalayarak batırdıkları bir gemideki, sadece taşınan mallar değil, ip ve kıvrık kazıklara varıncaya kadar, geminin bütün aksesuarının da tazmin edilmesi söz konusudur.

¹² CAD N, 222 b’deki yerlere AKT 3, 102:16 ve Kt. 87/k 387:34 de ilâve edilmelidir.

¹³ Bilgiç 1992, s. 61-66.

¹⁴ Çeçen-Hecker 1995, s.31-41.

¹⁵ Çeçen-Hecker 1995, s.37.

00/k 10, II:14-18'in ışığında, henüz elimizde bulunmayan ve devamını Kt.n/k 794'ün teşkil ettiği tabletin sonunda benzer bir konu işlenmiş olmalıdır. Buna göre, Kt.n/k 794:1-3'ü, "Senin ülkende ip (ve) kazıklar (dahil), Asurlu bir kimsenin herhangi bir kaybı olmayacak." şeklinde anlamak istiyorum. Metinde tek yer adı olarak Hahhum'un geçmesi (st.28), bu konu bağlamında olarak dikkati çekmektedir.

Birçok Kültepe metninde okuduğumuz gibi, Anadolu'daki krallıklar, bir anlaşmazlık olmadığı sürece, kervan yollarının açık tutulmasına ve güvenliğine büyük önem veriyorlardı. St.12-18'de yazılanlardan, nehir taşımacılığının yapıldığı bölgelerde su yollarının güvenliğinin sağlanmasından da sorumlu olduklarını öğreniyoruz.

St.12-18'deki bilgi, Asur-Kaniş güzergâhında yer alan, Eski Asur Ticaret Kolonileri devrinin önemli kârüm merkezlerinden birisi olan Hahhum'un lokalizasyonu bakımından da önemlidir. Şimdi Hahhum'un Yukarı Fırat bölgesinde bir yerde olduğu¹⁶ ve III:26-27'den Timelkia ve Badna devletleriyle sınırdaş olduğu açıklık kazanmıştır.

III:

St.7) IV:6" da bulunan ANŞE.Hİ.A *sé-er-dim* "yükü eşekler" sözü Kt.92/k 200: 26-27'de *e-ma-[re] sé-er-dam* olarak geçmektedir (Çeçen 1997, s.224).

St.8') *mūši'um*: Tablette buradan başka altı yerde (III: 20', 23'; IV:1'8',11',14') daha geçen bu unvanın, *mūši'um* "ihraç vergisi" (CDA s.220b) ile ilişkisi olup olmadığı tartışılmıştır (bk.Larsen 1976, s.196-197).

St.10) *ha-tū-num*: IV:3'te de okuduğumuz bu memur ismi ile ilk defa burada karşılaşırız.

St.12) *šinahilum*: Yaptığı görev hakkında kesin bir bilgimiz bulunmayan yüksek dereceli bir memur (Veenhof 1989, s.524-525).

St.13') *e*: Bu elemanın "bundan başka" anlamında kullanıldığı hakkında bk.AKT 3, s.97 ve Hecker-Kryszat-Matouš 1998, s.227.

¹⁶ Hahhum'un Yukarı Fırat'taki Lidar Höyük olduğu iddia edilmektedir. Bk. Çeçen-Hecker 1995, s.39; krş. Nashef 1991, s.47. Ancak, bölgedeki en büyük höyüklerden birisi olan ve bugün baraj gölünün altında kalmış bulunan Samsat'ın Hahhum olma ihtimali çok daha yüksektir.

St.24') 5 ŞE AN.NA: 5'ten sonraki işaret, IV:11 'de de olduğu gibi açık bir ŞE'dir.Kalayın en küçük ağırlık ölçü birimi olan ŞE (*uūtet:1/180 ūeqel*) ile geçmesi dikkati çekmektedir.Burada asıl üzerinde durulması gereken nokta, önceki görüşlerin aksine, kalayın Asur Ticaret Kolonileri devrinin geç döneminde de (Ib) önemli bir ticarî mal olduğunun anlaşılmasıdır.

St.25') *kâ-ni-ku-um*: Belki "mühürlerden sorumlu memur" anlamındaki *kanniku* veya *kāniku* (CAD K, s.154).Bu unvan OİP 27,58'de de geçmektedir: ²⁷ ....13 GÍN URUDU ²⁸ *a-na A-bi-ṛ-a kâ-ni-ki-im* "*kānikum*-memuru Abia'ya 13 *šeqel* bakır (ödenmiştir)."

St.26'-27') Metinde iki yerde *Ālum* yazılışıyla geçen Asur (III: 5'; IV 7) ve Kaniš (II:19) dışında, aidiyet ekli olarak Timelkia (bk.Nashef 1991, s.120) ve Badna (bk.Nashef 1991, s.23) şehirlerinden de bahsedilmektedir.Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bu iki şehrin Hahhum ile doğrudan komşu oldukları anlaşılmaktadır.

IV:

St.18') *dāmam kašādum* "kan parası almak" (CAD D s.79 b).

St.23') Yapılan antlaşmanın geçerlilik süresini vurgulamak üzere yazılmış olan *ištu ūmim annim adi balṭātununi* "bugünden itibaren yaşadığınız sürece" tâbirini, farklı bir söz dizilişi ile, Tel Leylan antlaşma metninde de görüyoruz (Col.III: 5-7).

St.26') *ēlitum* "yukarı gelen" ve *wāritum* "aşağı inen" sözleri ile Asur'dan Hahhum'a gelen ve Hahhum'dan Asur'a giden kervanların kastedildiği açıktır.Bu kelimeler Kt.n/k 794:19,21 ve Tel Leylan metninde de (Col.I: 27-28; Col.III: 16) geçmektedir.

St.29') Sarayda gizlice (*ina puzrim*) yapılacak bir toplantı bağlamında geçen *parištum* "sır" kelimesine Eski Asurca bir metinde, ATHE 18:10'dan sonra, ikinci defa rastlanmaktadır.

ina parištum "özel toplantı" için bk.CDA s.275 a (*pirištum*).

00/k 6: 88-90'daki, kısmen korunmuş olan yeminle ilgili seremoni ve antlaşmayı onaylayanların kimlikleri, bu metinde muhtemelen, kırık olan sol kenarda yazılı idi.

Sonuç olarak, Kültepe’de Asur Ticaret Kolonileri devrinin geç safhasını temsil eden Ib’den kalan tabletlerin, II.tabakada ele geçenlerle kıyaslanmayacak kadar az olması ve sonuçta bilgi eksikliği sebebiyle, Asur-Anadolu arasındaki ticaretin bu dönemde gevşediği genellikle yaygın bir görüştür.Ancak, antlaşmalar yapılmasına gerek duyulması ve antlaşmaların içerikleri, iki ülke arasındaki ticaretin Ib döneminde de yoğun bir biçimde sürmüş olduğunu göstermektedir.

Her iki metinde de ayrıntılı olarak yer alan, Asurlu tüccarların can ve mal güvenliklerinin sağlanmasına yönelik güvenceler, Anadolu krallarının yapılan ticarettten büyük kazanç sağladıklarının açık kanıtıdır.

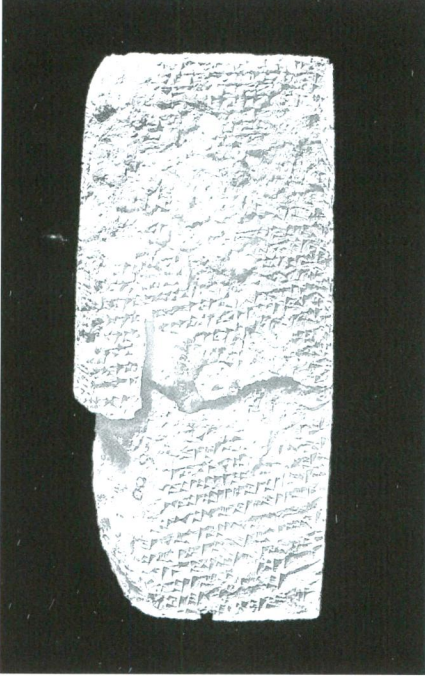
BİBLİYOGRAFYA

- AKT 3: E-Bilgiç-C.Günbatu, Ankaraner Kültepe-Texte III, FAOS Beihfet 3, Stuttgart, 1995.
- Balkan, K.1957: Mama Kırallı Anum-Hirbi’nin Kaniş Kırallı Warşama’ya Gönderdiği Mektup (TTKYVII/31). Ankara.
- Bayram, S.2000: “*ina nadūim ša naruā’im*”, *Archivum Anatolicum* 4, Ankara, s.29-48.
- Bilgiç, E.1992: “Ebla” in Cappadocian Inscriptions, *Hittite and Other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp*, Ankara, s.61-66.
- CDA: J.Black, A.George, N.Postgate (ed.), A Concise Dictionary of Akkadian, Wiesbaden, 2000.
- Çeçen, S.1997: “Kaniş Kārūm’unun Diğer Kārūm ve Wabartumlar’a “KŪ.AN” (*amūtum*) İle İlgili Önemli Talimatları”, *Bellekten* 61 / 231, Ankara, s.219-232.
- 1998: “Yeni Delillere Göre Kültepe’de ‘kan parası’”, *XXXIV.International Assyriology Congress*, Ankara, s.291-296.
- Çeçen, S.-Hecker, K.1995: “*ina mātika eblum*, Zu einem neuen Text zum Wegerecht, in der Kültepe-Zeit”, *Festschrift für Wolfram Freiherrn von Soden zum 85.Geburstag am 19.Juni 1993*, (AOAT 240), Münster, s.31-41.
- Dercksen J.G.2001: “When we met in Hattuš”.Trade according to Old Assyrian texts from Alishar and Boğazköy, *Veenhof Anniversary Volume*, Leiden, s.39-66.

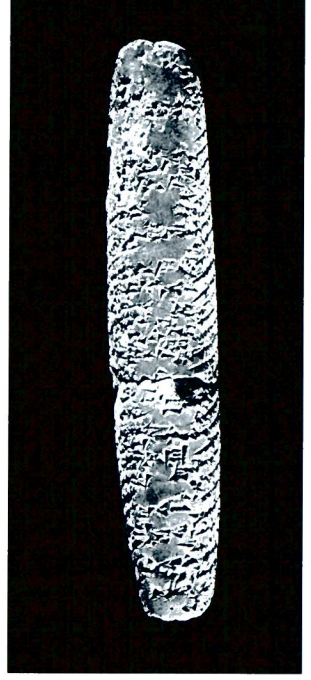
- Donbaz, V.1989: "Some Remarkable Contrarcts 1-B Period Kültepe Tablets", *Anatolia and the Ancient Near East. Studies in Honour of Tahsin Özgüç*, Ankara, s.75-98.
- 1993: "Some Remarkable Contrarcts 1-B Period Kültepe Tablets II", *Aspects of Art and Iconography: Anatolia and Its Neighbors. Studies in Honour of Nimet Özgüç*, Ankara, s.131-154.
- Eidem, J.1991: "An Old Assyrian Treaty From Tell-Leilan", *Merchants, diplomats et emperours, Études sur la civilisation mésopotamienne offertes à Paul Garelli*, Paris, s.185-207.
- Garelli, P.1998: "Hahhum un relais assyrien sur la route commerciale de la Cappadoce", *XXXIV. International Assyriology Congress*, Ankara, s.451-456.
- Gessel, B.H.L.van 1998: *Onomasticon of the Hitite Pantheon I*. Leiden, New York, Köln.
- Günbattu, C.1997: "Kültepe'den Akadlı Sargon'a Ait Bir Tablet", *Archivum Anatolicum* 3, Ankara, s.131-155.
- 2002: "Kültepe'den Kervan Güzergâhlarına Işık Tutan İki Yeni Metin", *Archivum Anatolicum* 5, Ankara, s.79-87.
- Haas, V.1994: *Geschichte der Hethitischen Religion*. Leiden, New York, Köln.
- Hecker, K.-Kryszat, G.- Matouš, L.1998: *Kapadokhische Keilschriftafeln aus den Sammlungen der Karlsuniversität Prag*, Prag.
- Kienast B.1960: *ATHE: Die altassyrischen Texte des orientalischen Seminars der Universität Heidelberg und der Sammlung Erlenmeyer*. Berlin.
- Larsen, M.T.1976: *OACC: The Old Assyrian City-State and its Colonies, Mesopotamia* 4, Copenhagen.
- del Monte, F.-Tischler, J.1978: *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte*. (Répertoire Geographique des Textes Cunéiformes Bd.6). Wiesbaden.
- Nashef, Kh.1991: *Die Orts- und Gewässernamen der altassyrischen Zeit*. (Répertoire Geographique des Textes Cunéiformes Bd.4). Wiesbaden.

- Veenhof K.R.1989: "Status and offices of an Anatolian gentelman.Two unpublished letters of Huharimataku from *Karum Kanish*", *Anatolia and the Ancient Near East.Studies in Honour of Tahsin Özgüç*, Ankara, s.515-525.
- 1995:"Old Assyrian *işurtum*, Akkadian *eşērum* and Hittite GIŠ.HUR", *Studio Historiae Ardens.Ancient Near Eastern Studies Presented to Philo H.J.Houwink ten Cate on the Occasion of his 65th Birthday*, İstanbul, s.311-332.
- 2003: The Old Asyrian List of Year Eponyms from Karum Kanish and Its Chronological Implications (TTKYVI/64).Ankara.

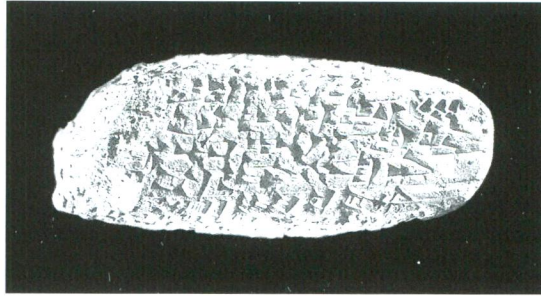
Kt. 00/k6

ön yüz

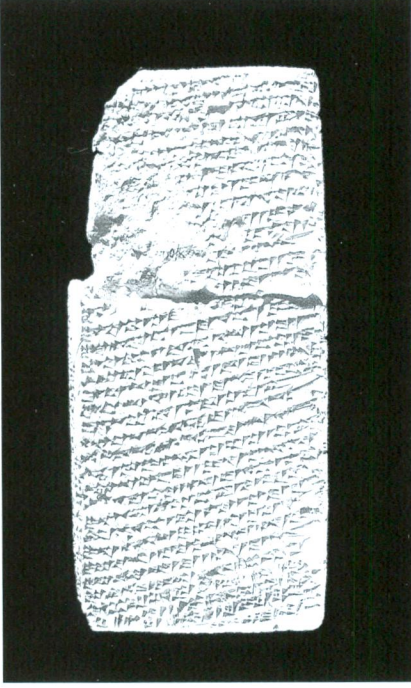

sağ kenar

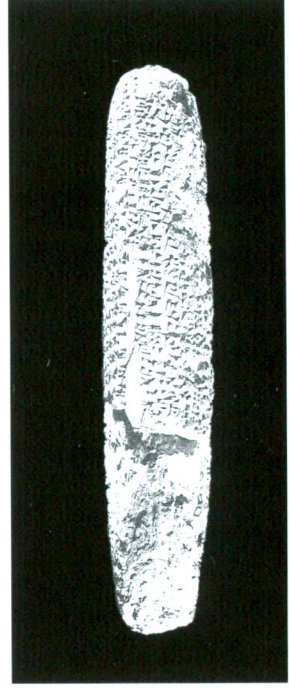

alt kenar

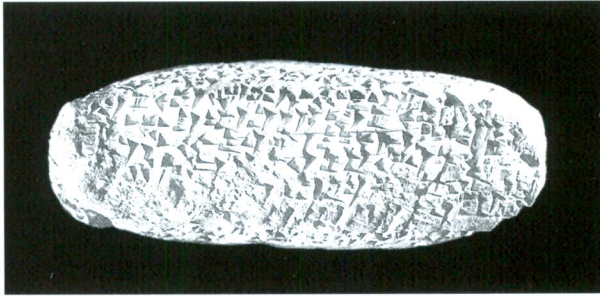
Kt. 00/k6

arka yüz

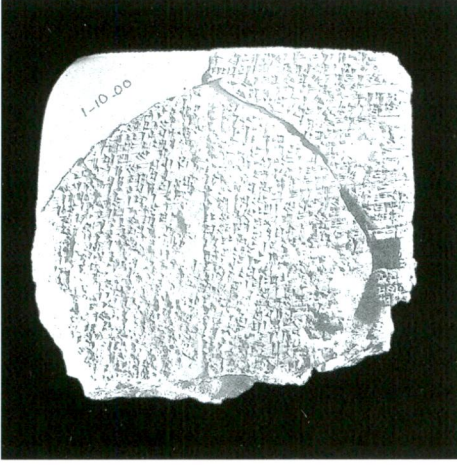
sol kenar

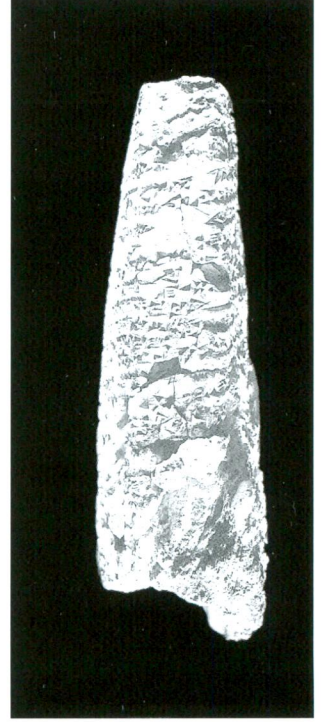
üst kenar

Kt. 00/k10

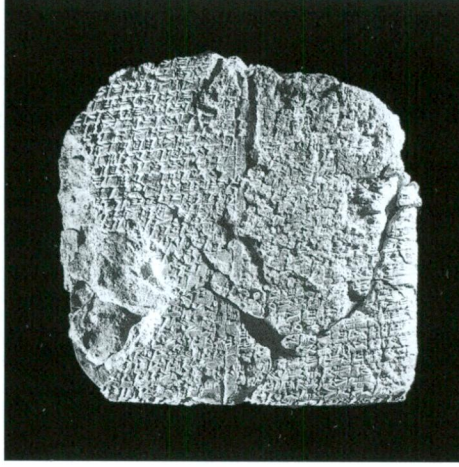
ön yüz

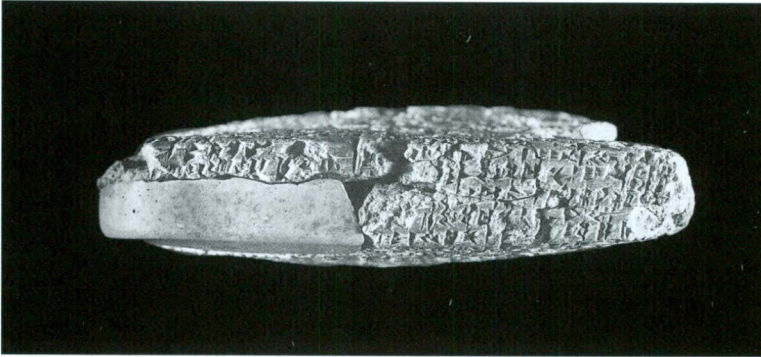
sağ kenar

Cahit Günbattı

Kt. 00/k10

arka yüz

Üst kenar